

766:003.07](477,54)“193”
 ID ORCID 0000-0002-0315-6177
 DOI 10.33625/1993-6400-2019-3-24-33

АВАНГАРДИСТСЬКІ ПРИЙОМИ ШРИФТОТВОРЕННЯ ХАРКІВСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Мітченко В. С. Авангардистські прийоми шрифтотворення харківських художників першої третини ХХ століття. Ідея звернення до шрифтових композицій українських авангардистів, зокрема представників харківської школи, виникла внаслідок збільшення інтересу до зазначеного напрямку сучасних дизайнерів-графіків, які, використовуючи творчий доробок майстрів того періоду, не мають теоретичного підґрунтя щодо стилізованих основ формотворення шрифтових знаків.

Метою дослідження є вивчення новаторських прийомів створення шрифтових композицій майстрами вітчизняної графіки першої третини ХХ століття на предмет творчого використання в умовах стрімкого поширення комп'ютерних шрифтових гарнітур.

Метод дослідження полягає в історичному та графічному аналізі шрифтових композицій провідних харківських художників В. Єрмилова та Б. Косарева, а також у використанні методу реконструкції окремих шрифтових знаків і композицій.

Результатом проведеної роботи стала розроблена автором схема алгоритму побудови літери, слова, фрази, що містять у собі не тільки вербально-звуковий, а й зображально-знаковий зміст.

Вважаємо, що отримані результати дослідження дадуть змогу використати їхні основні положення в розробці дизайну й оформленні книжок, створенні інноваційних плакатів та інших різновидів рекламної продукції.

Ключові слова: шрифтотворення, футуризм, кирилиця, шрифтова композиція, візуалізація слова, морфологія літери, візуальний аналіз.

Митченко В. С. Авангардистские приемы создания шрифтовых композиций харьковскими художниками первой трети XX века. Идея обращения к шрифтовым композициям украинских авангардистов, в частности представителей харьковской школы, возникла вследствие увеличе-

ния интереса к этому направлению современных дизайнеров-графиков, которые, используя творческие наработки мастеров того периода, не имеют теоретической базы относительно стилизованных формообразования шрифтовых знаков.

Цель исследования — возрождение традиций новаторских поисков мастеров отечественной шрифтовой культуры, изучение приемов создания шрифтовых композиций определенного стилизованного направления в современных условиях стремительного распространения типовых компьютерных шрифтовых гарнитур.

Метод исследования заключается в историческом и графическом анализе шрифтовых композиций ведущих харьковских художников В. Ермилова и Б. Косарева, а также в использовании метода реконструкции отдельных шрифтовых знаков и композиций.

Результатом проведенной работы стала разработанная автором схема алгоритма построения буквы, слова, фразы, которые аккумулируют в себе не только вербально-звуковой, но и изобразительно-знаковый смысл.

Полученные результаты позволяют сделать вывод о перспективах использования основных положений статьи в дизайне книги, практике создания плакатов и других видов рекламной продукции.

Ключевые слова: создание шрифтовых композиций, футуризм, кириллица, визуализация слова, морфология буквы, визуальный анализ.

Mitchenko V. The Avant-Gardist Techniques for Font Creation by Kharkiv Artists as of the First Third of XXth Century. The reasons for addressing the font creation experience of Ukrainian Avant-garde artists early in 20th century has been the recently observed interest from modern graphic designers and publishers to the compositional techniques for creation of posters, ads, and other kinds of printed products as of the time period above – especially the ones used by members of Kharkiv school – as well as the lack of theoretical grounds as to stylistic cornerstones for creation of typographic characters.

The goal of this research has been revival of traditions of innovative exploration as established by top-masters of the domestic font-creation culture early in the 20th century, and reviewing of the techniques for creation of font compositions within certain stylistic trends of the time in the current environment that went rapidly permeated by typical computer-based font styles.

The methodology of the research is historic and graphical analysis of the works by V. Yermilov and B. Kosarev, and using the method of restoration for some typographic characters and compositions.

The purpose of this work was to study both compositional methods for constructing type compositions and the innovative modernist techniques of font creation in the era of domination of some specific trends of Ukrainian Avant-garde.

In Ukraine, the process of active experimentation with the design of Cyrillic letters began within the period of late 19th and early 20th century, in the era of the blossoming “modern style”. The first ones to step on the way to radical renewal of the Cyrillic fonts were the graphic artists who worked on the book design. Gradually, some of them proved to be true reformers, who,

from decorative vignettes and letters, overloaded with ornaments, went to work with the construction of letters. The group included G. Burdanov, G. Zolotov, V. Zamyrailo, as well as V. Krychevskiy and H. Narbut, the well-known figures of Ukrainian culture.

The work on updating the construction of Cyrillic letters had several stages. The first step was adaptation, or adjustment of historic alphabetic characters to the typographical Latinized Cyrillic fonts of early 18th century. The second step was interpretation, i. e. creative work with the composition of letters, words or inscriptions. This stage of experimentation coincided with the gradual transformation of the “modern style” into a more global artistic phenomena, **Modernism**.

This complicated cultural and artistic phenomena combined a number of new artistic trends, such as **Neobyzantinism**, **Cubo-Futurism**, **Art Nouveau**, **Art Deco**, **Avant-garde** and, finally, **Constructivism**, the last modernistic style in Soviet Ukraine.

We believe that the transition phase from the “modern style” to **Modernism** in Ukraine falls on the last, “Kyiv”, period of the artistic career by H. Narbut. Some good evidence for such suggestion have been his works, developed within this period: e.g. surprisingly dynamic, while still monumental letters of Ukrainian alphabet and the covers for a number of periodicals, such as “Solntse Truda” (The Sun of Labor) and “Mystetstvo” (The Art) of 1919.

One more pioneer of Ukrainian **Modernism** was V. Krychevskiy, who started as a “modern-style” artist performing simply the stylization of Ukrainian cursive handwriting to finally become an outstanding master of Ukrainian **Constructivism**.

In the early 20th century, a new approach, **Futurism**, initiated by Italian artists, became also an individual part of Ukrainian **Modernism**.

In Ukraine, this trend was led by Kharkiv-located poet and art theorist Mykhail Semenko, who established his own theory called **Panfuturism** (Allfuturism) and outlined its theses in the magazine “Nova Heneratsiya” (The New Generation) that he founded.

The fact also important to our study is that the artists in a newly formed association, which had the same name, “Nova Heneratsiya”, managed to develop a new phenomenon of Ukrainian **Avant-garde**, **Poezomalyarstvo** (Poetic Painting), a new kind of creativity to combine verbal and figurative components.

The main method of our study has been a comparative analysis of font compositions: magazine covers, books, brochures, slogans, and other kinds of printed products. The focus of the study is the font art by Borys Kosariev and Vasyl Yermylov, the outstanding representatives of Kharkiv Art School.

Having compared the font art of the two masters of the Kharkiv Avant-garde, we conclude that the techniques of font design, used by B. Kosariev, were more radical than those by V. Yermylov, as Kosariev proves to be more influenced by theory of **Panfuturism**. For example, a poster for “The Union of Arts” exhibition has direct evidence of the destruction style, which is also true for the cover of the magazine “Puti Tvorchestva” (The Paths of Creativity). A virtuoso work with the font can be seen on the cover of the “Sem Plus Tri” (Seven Plus Three) publication. Despite the dynamism of contrasting letters, the overall composition looks like a constructivist structure.

The font art by V. Yermylov demonstrates his commitment to the typographic symbols. Good evidence are symbols in the word “Khliebnikov” on the sketch to the cover for collection of poetry by this author and the pictograms in the half-title page in the poetry collection by K. Neimaier.

Results of the research: Some of the achievements of the **Avant-garde** artists and their successors are to be considered as new methods of using the alphabetical characters. An in-depth study of the compositional and font design techniques for working with the texts introduced by Ukrainian futurists, opens up new perspectives for artistic search in the context of the post-modernistic trends in the contemporary Ukrainian design.

The Ukrainian version of the **Futurism** trend was an intermediate, despite powerful and creative, link between the decorative “modern style” of the late 19th century and **Constructivism**, an international artistic style to which Ukrainian artists brought in modernized elements of folk arts and crafts.

Conclusion: the findings of the research demonstrate promising prospects for creating of the new artistic font compositions that would retain the traces of their centuries-long pictographic past.

Keywords: Font creation, futurism, Cyrillic alphabet, type composition, visualization of words, lore of a letter, visual analysis.

Постановка проблеми.

Актуальність дослідження

XX

Зв’язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

[8], [17], [18], [22]

[4; 5], [9] « »).

[23].
XX

Мета дослідження —

XX

Виклад основного матеріалу.

XX

[10].

: 14

», « » (1919)

[1, . 176, 204].

(1872–1952) [16].

XIX —

XX

(1897–1994)

XX

(1894–1968)

XX

XX

[17].

I.

1914

« » (— «

»).

« » ().

¹

, « », (« ») -
- , ,
« - « » -

... - « » .
- , - « » .

[19, . 82-83].

, , » , -
- , , .

, , (.2).
- ,

, - « ».

« ».

— , ,
- , .

« », (

, -),
— , (.1). () ,

- , - , — ,

[21].

, (.3).

, - « » « -
» , « / -
/ / / ».

, « » — « » [5, . 17].

, , «
».

, (

[13].

).
— .

, , ,

, «
»

« (.4).

». [5]

» [5, . 12–13].

(. 5).

[4].

[9].

-
-
-
-

(1894–1968),

1920- , 1930- 1960-

L N »

« »

«L» «N» —

« » « », « », « » —

« » —

(. 6).

« » (. 7).

(,

).

, —

О
 АО
 АОО
 АООО
 ПАВЛО
 ПОПАСИ
 КОРООВУ

Рис. 1. М. Семенко. Сільський пейзаж. Шрифтова композиція. 1922 р. [11, с. 289]

СОЮЗ ИСКУССТВ

Рис. 2. Б. Косарев. Шрифтова композиція рекламного панно до виставки «Союз искусств». 1918 р. (Перемальовка В. Мітченка)

ТЕАТРУДА

Рис. 4. Б. Косарев. Обкладинка часопису «Театруда». Фрагмент ескіза. Одеса. 1920 р. (Перемальовка В. Мітченка)

Рис. 3. Б. Косарев. Обкладинка часопису «Пути творчества». Ескіз. Харків. 1919 р. [12, с. 170]

Рис. 5. Б. Косарев. Фронтиспіс альбома «Семь плюс три». Фрагмент. Харків. 1918 р. [12, с. 170]

ХЛЕБНИ РОБ

Рис. 6. В. Єрмилов. Обкладинка до збірки віршів Велемира Хлебникова. Фрагмент. 1920-ті рр. (Перемальовка В. Мітченка)

Рис. 7. В. Єрмилов. Обкладинка до видання «Інтернаціонал». Ескіз. 1921 р. [12, с. 174]

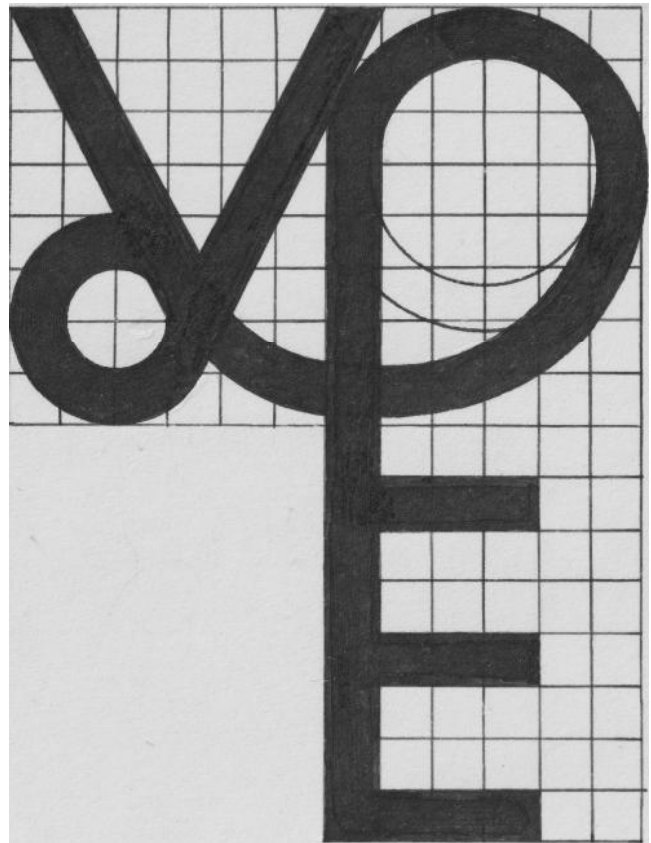

Рис. 8. В. Єрмилов. Видавнича марка УРЕ (Українська радянська енциклопедія). Ескіз. 1920-ті рр. (Перемальовка В. Мітченка)

Рис. 9. В. Єрмилов. Ілюстрація до збірки віршів К. Неймаєр «Літо». 1920-ті рр. [12, с. 174]

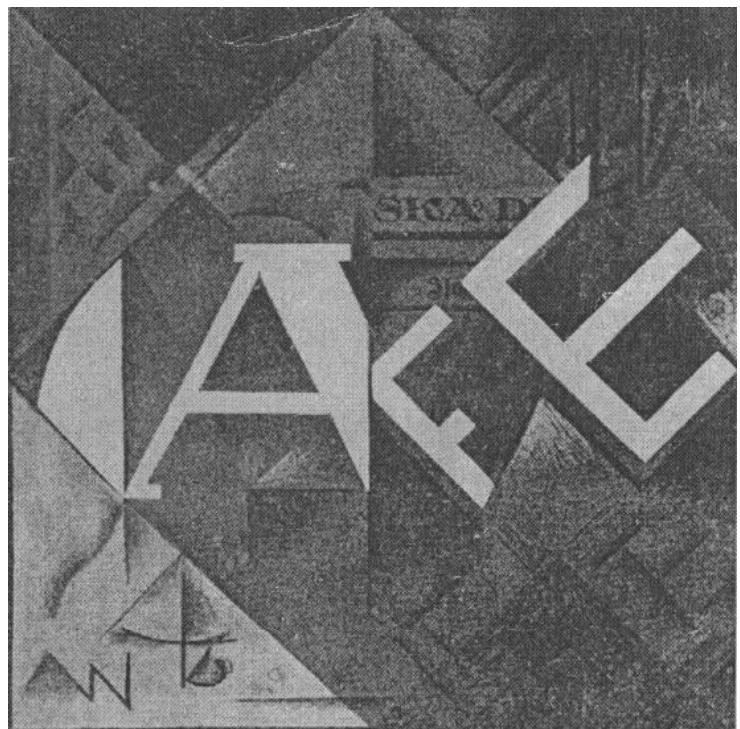

Рис. 10. В. Єрмилов. Нічне кафе. Офорт. 1921 р. [12, с. 174]

(.8).

(« »)(.9).

« »,

« »,

(.10).

[24, .195].

Висновки.

» [7, .364].

Перспективи подальших досліджень.

Література:

1. []/ ,1985. — 240 с. : . . .
2. = Painting and elements [] / ; .. 1996. — 152 с. — ISBN 996 532-001-7.
3. .1894–1968.
4. []/ . . . — ..,2012. — 534 .. . 20–30 []/ . // 73. — .: . . . ,1974. — .146–152.
5. — []/ . . . — .: . . . ,2017. — 224 .
6. : []/ — .: . . . ,2005. — 81 .: . — / — ISBN 966-8106-24-5.

7. [] / . 1914–1930 .
: , 2003. — 456 .
8. [] / .
XX : .
/ — : , 2012. —
. 111–121.
9. GRAPHEIN .
XX [] / . — :
- , 2007. — 168 . : . — ISBN 978-966-4650-34-9.
10. : 44 [] /
— : , 2006. — 148 . — ISBN 966-
8536-28-2.
11. :
[] / . , . , .
— : .
, 2016. — 400 . —
(AVANT-GARDE ; . 9). — ISBN 978-5-94380-203-4.
12. :
; ;
[] / . — : Laurus, 2018. —
. 170, 174.
13. . 1920- :
- - [] /
— : , 2009. — 288 . : . — ISBN 978-
966-7845-48-3.
14. [] /
— : , 2012. — 108 . — (
) . — ISBN 978-966-7845-70-
4. — ISBN 978-966-7845-69-8 (.)
15. [] : / — : ,
2014. — 456 .
16. :
[] : / -
; . . — - :
, 1974. — 313 . :
— : Vasyl H. Krychevsky : life and
work / Vadim Pavlovsky.
17. :
- [] / . -
// : . . — :
, 2009. — . 10. — . 7–12. —
ISBN 966-8259-15-7.
18. [] / //
XX : . / . .
— : , 2012. — . 84–110.
19. [] . [] . ?
[] / . // -
: . . / . , .
. . — : .
, 2016. —
. 82–83. — (AVANT-GARDE ; . 9). — ISBN 978-
5-94380-203-4.
20. (1922)
[] // -
:
/ . , . , .
—
: .
, 2016. — . 289. — (AVANT-GARDE ;
. 9). — ISBN 978-5-94380-203-4.
21. [] : . /
— : , 1979. — . 128.
22. ,
XIX — -
XX [] / //
XX : .
/ — : , 2012. —
. 132–172.
23. [] / . // -
: . — :
2007. — . 8. — . 265–274. — ISBN 966-8259-15-7.
24. [] : -
: 17.00.07 /
; . — , 2012. —
342 . : .

References:

1. Beletskiy, O. (1985). *Georgiy Ivanovich Narbut* [Georgij Ivanovich Narbut]. Leningrad : Iskusstvo. (In Russian)
2. Bohomazov O. (1996). *Zhyvopys ta elementy* [Painting and Elements]. (T. Popova, S. Popov, S. Med ntsev, M. Plotk n, trans). Kyiv : Zadumlyvyi Straus. (In Ukrainian & English)
3. Parnis, A. (2012). *Vasilii Dmitrievich Ermilov. 1894–1968. Materialy k tvorcheskoi biografii khudozhnika. Stat'i, pis'ma, dnevniki, vospominaniya, katalog proizvedenii* [Vassiliy Yermilov. 1894–1968. Materials for a Creative Biography: Articles, Letters, Diaries, Memoirs]. Moscow. (In Russian)
4. Gorbachev, D. (1974). Oblozhki i tituly ukrainskoi knigi 20–30 godov [Covers and Titles of the Ukrainian Book of the 20s–30s]. In *Sovetskaya grafika 73*, (pp. 146–152). Moscow : Sovetskii khudozhnik. (In Russian)
5. Horbachov, D. & Solomarska, O. (1974). *Taras Shevchenko — intelektual, estet, avangardyst* [Taras Shevchenko — an Intellectual, an Esthete, an Avant-gardist]. Kyiv : Ukrainski propilei. (In Ukrainian)
6. Denisenko, O. Y. & Skul'skii, M. Yu. (2005). *Vasilii Ermilov: izvestnyi i neizvestnyi* [Vasily Yermilov: Known and Unknown]. Kharkiv : KhGADI. (In Russian, Ukrainian, English)
7. Ilnytskyi, O. (2003). *Ukrainskyi futurizm. 1914–1930 rr.* [Ukrainian Futurism. 1914–1930]. (R. Tkhoruk, trans). Lviv : Litopys. (In Ukrainian)
8. Kara-Vasyliieva, T. (2012). Formuvannia dyzainu v Ukraini khudozhnykamy avanhardu [The Formation of Design in Ukraine by Avant-garde Artists]. In M. I. Yakovliev, ed. *Narysy z istorii ukrainskoho dyzainu XX stolittia*, (pp. 111–121). Kyiv : Feniks. (In Ukrainian)
9. Lahutenko, O. (2007). *GRAPHEIN hrafiky: narysy z istorii ukrainskoi hrafiky XX st.* [GRAPHEIN of Graphic Arts: Essays on the History of Ukrainian Graphic Art of the XX Century]. Kyiv : Hrani-T. (In Ukrainian)
10. Lesnyak, V. (2006). *Modernistskie i postmodernistskie shrifty : 44 original'nykh shrifta* [Modernist and Post-modern Fonts: 44 Original Fonts]. Kharkov : Kolorit. (In Russian)
11. Belaya, A. V. & Rossomakhina, A. A., eds & trans. (2016). *Mikhail' Semenko i ukrainskii panfuturizm: Manifesty. Mistifikatsii. Stat'i. Lirika. Viziopoeziia* [Mykhail' Semenko & Ukrainian PanFuturism: Manifestos, Mystifications, Essays, Lyric Poetry, Visiopoetry]. St. Petersburg : Izdatel'stvo Evropeiskogo universiteta v Sankt-Peterburge. (In Russian)
12. Mitchenko, V. (2018). *Kalihrafiia. Vzaïmovplyvy shryftiv: teoriia i praktyka; kyrylytsia i latynysia; istoriia i suchasnist* [Calligraphy. An Interplay Between Fonts:

- Theory and Practice; Cyrillic and Latin; History and Modern Times], (pp. 170, 174). Kyiv : Laurus. (In Ukrainian)
13. Pavlova, T. & Chechyk, V. (2009). *Borys Kosariev. 1920-ti roky: vid maliarstva do tea-kino-foto* [Boris Kosarev. The 1920s: from Painting to the Thea-Cine-Photo]. Kyiv : Rodovid. (In Ukrainian)
 14. Pavlova, T. (2012). *Vasyl Yermilov zhde vesnu* [Vasily Yermilov Expects Spring]. Kyiv : Rodovid. (In Ukrainian)
 15. Pavlova, T. (2014). *Mysttsi ukrainskoho avanhardu v Kharkovi* [The Artists of Ukrainian Avant-garde in Kharkiv: a Monograph]. Kharkiv : Hrafprom. (In Ukrainian)
 16. Pavlovskiy, V. (1974). *Vasyl Hryhorovych Krychevskiy: zhyttia i tvorchist* [Vasyl H. Krychevsky: life and work]. New York. (In Ukrainian)
 17. Skliarenko, H. (2009). *Ukrainskyi avanhart: obshyry yavnyshcha v istoryko-kulturnomu konteksti* [Ukrainian Avant-garde: the Vastness of the Phenomenon in the Historic and Cultural Context]. In Yu. Ivanchenko, ed. *Mystetstvoznavstvo Ukrainy*. (Issue 10), (pp. 7–12). Kyiv : SPD Puhachov O. V. (In Ukrainian)
 18. Sokoliuk, L. (2012). *Shliakhy stanovlennia ukrainskoho dyzainu* [The Ways of Formation of Ukrainian Design]. In M. I. Yakovliev, ed. *Narysy z istorii ukrainskoho dyzainu XX stolittia*, (pp. 84–110). Kyiv : Feniks. (In Ukrainian)
 19. Trirog, M. (Semenko, M.). (2016). *Chto takoe destrukttsiya?* [What is Destruction?]. In A. V. Belaya & A. A. Rossomakhina, eds & trans. *Mikhail' Semenko i ukrainskii panfuturizm: Manifesty. Mistifikatsii. Stat'i. Lirika. Viziopoeziya*, (pp. 82–83). St. Petersburg : Izdatel'stvo Evropeiskogo universiteta v St. Petresburg. (In Russian)
 20. Faksimil'nye vosproizvedeniya. *Moya mozaika* (1922) [My Mosaic (1922)]. (2016). In A. V. Belaya & A. A. Rossomakhina, eds & trans. *Mikhail' Semenko i ukrainskii panfuturizm: Manifesty. Mistifikatsii. Stat'i. Lirika. Viziopoeziya*, (pp. 289). St. Petresburg : Izdatel'stvo Evropeiskogo universiteta v St. Petresburg. (In Russian)
 21. Friedrich, J. (1979). *Istoriya pis'ma* [The History of Writing], (pp. 128). Moscow : Nauka, Glavnaya redaktsiya vostochnoi literatury. (In Russian). The original title : *Geschichte Der Schrift Unter Besonderer Berugsichtigung Ihrer Geistigen Entwicklung*.
 22. Shmahalo, R. (2012). *Istorychnyi rozvytok, strukturuvannia ta metodolohiia dyzain-osvity v Ukraini kintsia XIX — seredyny XX stolittia* [Historical Development, Structuring and Methodology of Design Education in Ukraine in the late XIX — middle of the XX Century]. In M. I. Yakovliev, ed. *Narysy z istorii ukrainskoho dyzainu XX stolittia*, (pp. 132–172). Kyiv : Feniks. (In Ukrainian)
 23. Yakovliev, M. (2007). *Kompozytsiini ta heometrychni aspekty khudozhnoho formotvorennia* [Compositional and Geometric Aspects of Artistic Shaping]. In Yu. Ivanchenko, ed. *Mystetstvoznavstvo Ukrainy*. (Issue 8), (pp. 265–274). Kyiv : SPD Puhachov O. V. (In Ukrainian)
 24. Yaremchuk, O. (2012). *Kompozytsiini zasady dyzainu arkushevykh shryftovykh vydan* [Compositional Principles of the Printed Font Editions Design]. *Candidate's thesis*. Kharkiv. (In Ukrainian)